

Marcin Nowik

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Dynamika pomocy gospodarczej w Azji – przypadek Indii

W niniejszym artykule omówiono rozwój indyjskich programów zagranicznej pomocy gospodarczej. Niedawne wznowienie działań pomocowych przez Indie wpisuje się w szersze zjawisko w ramach międzynarodowych stosunków gospodarczych – ponowne pojawienie się tzw. wschodzących donatorów. Badacze koncentrują uwagę głównie na Chinach, co spowodowało lukę w wiedzy na temat Indii. Celem niniejszego artykułu jest częściowe wypełnienie tej luki poprzez omówienie indyjskiego programu pomocy zagranicznej: jego wielkości, ukierunkowania geograficznego i sektorowego, administracji oraz wykorzystywanych narzędzi. Aby osiągnąć wskazany cel, przeprowadzono wywiady oraz zanalizowano literaturę przedmiotu. Przywrócenie indyjskiego programu pomocowego nastąpiło po dekadzie dynamicznego wzrostu gospodarczego w Indiach. Współczesny program pomocowy skupia się na większej liczbie krajów, oferuje więcej instrumentów i jest bardziej scentralizowany niż miało to miejsce w okresie zimnowojennym. Program ten wciąż pozostaje na etapie rozwoju i kształtowania.

The dynamics of development assistance in Asia – the case study of India

The purpose of the paper is to discuss the evolution of India's assistance programmes for economic development of partner countries. The recent rejuvenation of India's aid is in line with the broader phenomenon of the re-appearance of so called 'emerging donors'. The bulk of publicity is on China and there are still gaps in scholarly writings on India. The paper herein aims to address those gaps, providing insight on the scope and geographical reach of India's aid activities, the selection of modalities and sectors supported as well as changing patterns of aid administration. The literature review and interviews were conducted to fulfill this goal. The re-appearance of India as a development assistance donor was the consequence of a decade of rapid economic growth. The rejuvenated programmes are more diverse, focused not only on Nepal and Bhutan but also on other countries within India's extended neighborhood. The point of gravity was moved from infrastructure support towards capacity building. There are continuous attempts to centralize aid administration. India's foreign aid programme is still growing and seeking strategic long-term orientation.

Keywords: India, development, assistance, co-operation

Klasyfikacja JEL: F350

Wprowadzenie

Przepływy pomocowe w postaci preferencyjnych kredytów, grantów, bezpośredniego wsparcia budżetowego, pomocy rzeczowej oraz innych instrumentów stanowią, wraz z handlem zagranicznym i bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi, podstawowe źródło pozyskiwania zewnętrznego kapitału przez gospodarki rozwijające się. Kwestia efektywności i skuteczności pomocy rozwojowej w generowaniu wzrostu gospodarczego oraz rzeczywiste zapotrzebowanie i zdolność absorpcyjna krajów rozwijających się stanowią aktualny przedmiot sporów i dociekań naukowych prowadzonych m.in. w ramach międzynarodowych stosunków gospodarczych.

Oprócz fizycznych przepływów zasobów współczesny system pomocy rozwojowej obejmuje również: podmioty świadczące i otrzymujące pomoc, instytucje tworzące normy i wytyczne oraz reguły będące rezultatem ponad 60 lat rozwoju systemu pomocowego. Pomoc rozwojową kojarzy się przede wszystkim z przepływami zasobów pomiędzy krajami wysoko uprzemysłowionymi – donatorami, a krajami rozwijającymi się – biorcami pomocy. W rzeczywistości jednak globalny system pomocowy jest znacznie bardziej złożony. Donatorami są nie tylko kraje wysoko rozwinięte, zrzeszone w Komitecie DAC (Development Assistance Committee) przy Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organization for Economic Co-operation and Development – OECD), oraz międzynarodowe organizacje i instytucje finansowe, lecz również niektóre kraje rozwijające się. O ile w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. działania z zakresu pomocy rozwojowej zostały niemal całkowicie zmonopolizowane przez kraje wysoko uprzemysłowione, to już wraz z początkiem XXI w. sytuacja ta zaczęła się zmieniać. Kraje spoza DAC, określane wspólnym mianem wschodzących donatorów (*emerging donors*), zaczęły zyskiwać na znaczeniu, podejmując nowe inicjatywy w obszarze pomocy gospodarczej i dostarczając coraz większy wolumen środków. Współczesne szacunki wskazują, że około 10–12% globalnych przepływów pomocowych pochodzi od wschodzących donatorów [ECOSOC, 2008] i udział tych krajów systematycznie rośnie. Jak zauważa DAC, „przez ostatnie 10 lat mamy do czynienia z szybkim wzrostem ich liczby, a w niektórych przypadkach poziom współpracy rozwojowej już teraz przewyższa udział pojedynczych krajów członkowskich DAC” [Smith, Fordelone, Zimmermann, 2010].

Wschodzący donatorzy nie stanowią jednolitej grupy i sami znajdują się na różnych etapach rozwoju gospodarczego. Do grupy tej zalicza się m.in. Turcję, Wenezuelę i kraje Zatoki Perskiej, najbardziej wpływowe i aktywne są jednak Brazylia, Indie oraz Chiny. Pomimo że kraje te uczestniczą jako donator w przepływach pomocowych od lat pięćdziesiątych XX w., dopiero zdecydowana intensyfikacja prowadzonych przez nie działań i wzrost wielkości przekazywa-

nych środków na początku XXI w. zwiększył zainteresowanie środowisk naukowych tym zjawiskiem.

Przedmiotem niniejszej publikacji są Indie. Kraj ten posiada drugi co do wielkości, po Chinach, program pomocy rozwojowej wśród nienaftowych krajów rozwijających się. Jednak w przeciwieństwie do Chin, zjawisko pomocy rozwojowej udzielanej przez Indie w nikłym stopniu pozostaje obecne w piśmiennictwie naukowym [Price, 2004; Agrawal, 2007; Chanana, 2009; Kragelund, 2010]. Celem niniejszej publikacji jest próba częściowego uzupełnienia luki w tej wiedzy poprzez usystematyzowanie informacji na temat Indii jako donatora pomocy rozwojowej i przedstawienie aktualnego i rozpoznanego w niewielkim stopniu zjawiska, stanowiącego istotną część składową międzynarodowych przepływów kapitału, szczególnie w regionie południowo-wschodniej Azji.

1. Ewolucja indyjskiego systemu pomocy rozwojowej

Na podstawie wielkości oferowanej pomocy, doboru instrumentów oraz w oparciu o punkty zwrotne w indyjskiej historii gospodarczej wyróżnić można trzy etapy rozwoju indyjskiego systemu pomocy zagranicznej:

- pomoc w okresie zimnowojennym (1947–1991),
- okres przejściowy (1992–2002),
- współczesny system pomocowy (od 2003 r. do dnia dzisiejszego).

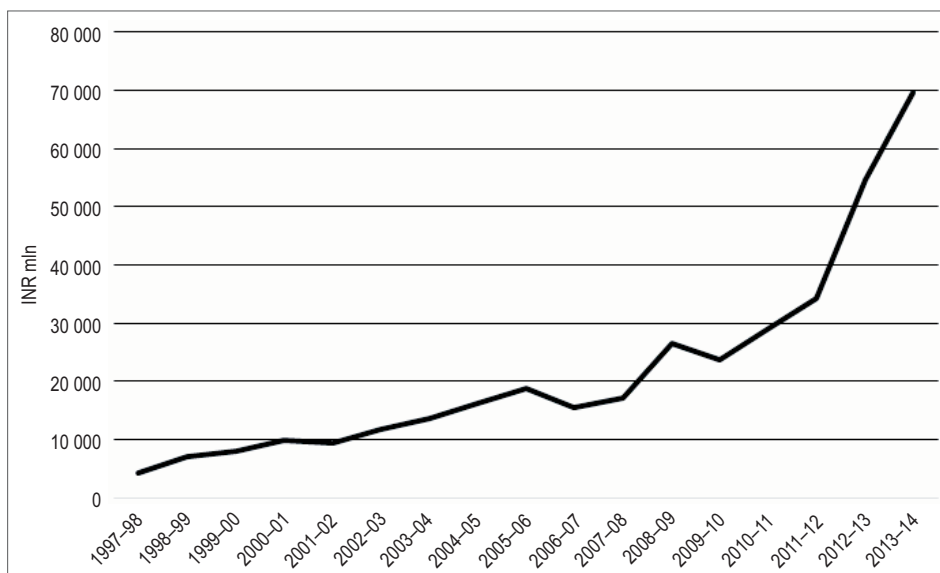
Indie rozpoczęły świadczenie zagranicznej pomocy gospodarczej wkrótce po uzyskaniu przez ten kraj niepodległości w 1947 r. Pomimo drastycznych krajowych wyzwań rozwojowych poczucie solidarności z innymi krajami rozwijającymi się oraz przeświadczenie elit rządzących o szczególnej historycznej roli Indii w regionie spowodowały wyasygnowanie środków mających na celu wsparcie rozwoju partnerów Indii. Już w 1950 r. Indie przekazały Birmie 1 mln GBP w postaci preferencyjnej pożyczki [Aung, Myint, 2001]. Kolejne działania pomocowe, przede wszystkim projekty infrastrukturalne i pomoc techniczna, dokonywane były w ramach multilateralnych inicjatyw: od 1951 r. Planu z Kolombo oraz Specjalnego Wspólnotowego Programu Pomocy dla Afryki (Special Commonwealth African Assistance Programme – SCAAP) uruchomionego w 1960 r. Szkolenie kadr rozwijających się gospodarek, usługi doradcze oraz ekspercka pomoc techniczna szybko stały się wiodącym instrumentem indyjskiej pomocy, w szczególności po roku 1964, kiedy wszelkie działania z zakresu pomocy technicznej zostały scentralizowane w ramach jednego programu – Indian Technical and Economic Cooperation (ITEC). Programem tym objęto liczne kraje rozwijające się w Azji, Afryce oraz w mniejszym stopniu w Ameryce Południowej. Z uwagi na niewielkie rezerwy walutowe w Indiach oraz dostępność wysoko wykwalifikowanej kadry

urzędniczej i inżynierskiej pomoc techniczna stała się naturalnym kierunkiem rozwoju indyjskiego systemu pomocowego. Poza wsparciem technicznym Indie udzielały bezpośredniej pomocy budżetowej Bhutanowi i Nepalowi, sponsorując w całości pierwsze pięcioletnie plany rozwoju gospodarczego w tych krajach. Dodatkowo Indie realizowały projekty infrastrukturalne z zakresu budowy dróg, lotnisk i kolei, elektryfikacji, ochrony zdrowia i edukacji oraz wytwarzania i dystrybucji energii elektrycznej w Nepalu i Bhutanie oraz – w mniejszym stopniu – w Afganistanie, Sri Lance i na Malediwach. W krajach afrykańskich, poza udzieleniem pomocy technicznej i wypłacaniem stypendiów dla studentów, wspierały ruchy nacjonalistyczne i antykolonialne. W okresie zimnowojennym Indie uważano – zarówno w krajach zachodnich, jak i rozwijających się – za donatora pomocy rozwojowej, przede wszystkim w formie pomocy technicznej, a w przypadku Nepalu i Bhutanu również pomocy projektowej i znaczącego bezpośredniego wsparcia budżetowego.

Już w latach osiemdziesiątych dostrzegano pierwsze przesłanki kryzysu gospodarczego w Indiach. Centralnie planowana, zbyt uregulowana i zbiurokratyzowana gospodarka indyjska nie była w stanie zapewnić długookresowego trwałego wzrostu gospodarczego. Pod koniec dekady państwo okazało się niewypłacalne, przychody dewizowe nie wystarczały do obsługi zobowiązań, a dodatkowo na skutek rozpadu Związku Radzieckiego załamał się ważny indyjski rynek zbytu. Negatywne zjawiska makroekonomiczne spowodowały zmniejszenie skali programów pomocowych. Już w roku 1981 obniżono środki przeznaczone na pomoc zagraniczną ze 140 na 84 mln USD [OECD, 1981]. Dalsze załamanie nastąpiło na początku lat dziewięćdziesiątych – w 1994 r. wielkość indyjskiego programu pomocowego wyniosła łącznie 24 mln USD [OECD, 1997]. Większość działań pomocowych została zawieszona lub całkowicie wygaszona, z wyjątkiem programu ITEC, który w okrojonej formie realizowano nieprzerwanie przez cały okres przemian. W roku 1991 premierem Indii został P.V. Narasimha Rao, który wraz z ministrem finansów Manmohanem Singhem rozpoczął gruntowne reformy restrukturyzujące i liberalizujące gospodarkę indyjską. Pod koniec XX w. Indie stały się obok Chin gospodarką osiągnącą rekordowe wskaźniki wzrostu gospodarczego.

Jednym z rezultatów błyskawicznie rosnących rezerw dewizowych była decyzja o wznowieniu działań w obszarze pomocy zagranicznej podjęta w 2003 r. przez ówczesnego ministra finansów Jaswanta Singha [GOI, 2003]. Decyzji tej towarzyszył wzrost nakładów budżetowych na działania pomocowe, konsekwentnie utrzymywany przez kolejne rządy. W okresie 2003–2013 środki przeznaczone do dyspozycji indyjskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych na granty oraz preferencyjne pożyczki wrosły ponad pięciokrotnie z poziomu 13 mld INR do ponad 69 mld INR (1,3 mld USD). Dodatkowo uruchomiono nowe instrumenty,

przede wszystkim linie kredytowe, których skumulowana wartość wynosi obecnie ponad 8 mld USD. Na rysunku 1 przedstawiono alokacje budżetowe na zagraniczną pomoc techniczną i ekonomiczną będącą do dyspozycji indyjskiego MSZ w latach 1997–2013. Po ponad dekadzie nieobecności Indii na początku XXI w. zaczęły być ponownie postrzegane na arenie międzynarodowej jako donator pomocy rozwojowej.

Rysunek 1. Alokacje budżetowe na działania z zakresu pomocy rozwojowej indyjskiego MSZ w latach 1997–2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy kolejnych budżetów Indii za lata 1997–1998 do 2013–2014.

2. Współczesny indyjski system pomocy rozwojowej: instrumenty i administracja

Narzędzia z zakresu pomocy rozwojowej wykorzystywane przez Indie nie różnią się, w ogólnych założeniach, od tych stosowanych przez kraje DAC/OECD. Indyjskie MSZ wylicza linie kredytowe, granty, doradztwo techniczne, pomoc humanitarną, stypendia naukowe oraz liczne programy treningowe dla urzędników cywilnych i militarnego personelu z kraju partnerskiego [MEA, 2013]. Do listy tej należy dodać pomoc rzeczową i bezpośrednie wsparcie budżetowe. Dodatkowo, w 2003 r. wprowadzono nowy instrument w postaci małych projek-

tów rozwojowych (Small Development Projects), realizowanych na poziomie lokalnych wspólnot, z budżetem nie większym niż 0,7 mln USD.

Należy podkreślić, że pomoc indyjska wskazywana przez MSZ Indii oraz inne instytucje państwowe nie powinna być postrzegana w kategoriach ODA (Official Development Assistance), tak jak definiuje ją DAC/OECD. Dla celów porównawczych należałoby wykluczyć pomoc militarną oraz tę część pomocy, której podstawowym celem nie jest poprawa sytuacji społeczno-ekonomicznej w kraju biorcy, tylko np. rozwój eksportu z kraju donatora. Największe wątpliwości wiążą się w tym przypadku z programem linii kredytowych, subsydiowanym przez indyjskie Ministerstwo Handlu [Sinha, Hubbard, 2011; Mullen, 2013]. Uzyskane przez biorcę środki mogą być wydatkowane wyłącznie na zakup indyjskich produktów i usług. Ministerstwo podkreśla pozytywny wpływ programu na kondycję indyjskich producentów i eksporterów, wątpliwości budzi więc zaliczanie tego instrumentu do programów pomocowych. Z tego powodu bezkrytyczne porównywanie danych odnośnie pomocy zagranicznej udzielanej przez Indie i pozostałych wschodzących donatorów z raportami z krajów DAC może wiązać się z istotnym błędem merytorycznym. Oprócz wspomnianych Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Ministerstwa Handlu, również inne indyjskie ministerstwa i agendy rządowe prowadzą działania z zakresu pomocy rozwojowej. Są to przede wszystkim EXIM Bank of India, Ministerstwo Energetyki oraz liczne państwowe przedsiębiorstwa, jak np. ONCG Videsh Ltd, realizujące programy pomocowe przy okazji inwestowania w sektorze naftowym w Afryce.

Duża fragmentaryzacja indyjskiego systemu pomocowego przekłada się na brak spójnej, strategicznej i długofalowej polityki pomocy zagranicznej. Kolejne rządy Indii podejmowały próby centralizacji działań pomocowych w ramach jednej niezależnej agencji. W 2003 r. ustanowiono India's Development Initiative, jednak rok później inicjatywy tej zaniechano. W 2007 r. próbowano powołać agencję pomocową, najpierw pod nazwą India International Development Cooperation Agency, a następnie Indian Agency for Partnership and Development, obie bezskutecznie [Jacob, 2011]. Ostatecznie w 2012 r. utworzono departament w ramach MSZ mający scentralizować wprowadzanie większości programów pomocowych – Development Partnership Administration (DPA). O ile decyzje alokacyjne podejmowane są nadal na różnych poziomach administracji centralnej, często na zasadzie rozstrzygnięć politycznych dokonywanych *ad hoc*, o tyle wdrażanie działań pomocowych – pomocy technicznej, grantów, preferencyjnych pożyczek oraz bezpośredniego wsparcia budżetowego – należy do kompetencji DPA. Po reformie w 2012 r. podstawowym instrumentem pozostawionym poza kontrolą MSZ są linie kredytowe (*lines of credit*), administrowane przez EXIM Bank of India. Bank ten działa na międzynarodowych rynkach finansowych i nie jest ograniczony wielkością alokacji w ramach indyjskiego budżetu przy ustanawianiu wysoko-

ści linii kredytowych. Wybrane kraje rozwijające się uzyskują korzystniejszą niż rynkowa stopę oprocentowania kredytu. Różnicę subsydiuje rząd Indii. Stopa oprocentowania kredytu zależy od poziomu dochodu *per capita* w danym kraju partnerskim [GOI, 2010].

Podsumowując, współczesny indyjski system pomocowy opiera się na trzech filarach [Chaturvedi, 2013; Mullen, 2013]:

- granty i pożyczki preferencyjne,
- program pomocy technicznej,
- preferencyjne linie kredytowe.

Podczas gdy administrowanie dwoma pierwszymi filarami stanowi domenę indyjskiego MSZ, trzeci filar administrowany jest przez indyjski bank rozwoju eksportu i importu. W roku fiskalnym 2012–2013 granty i pożyczki udzielone przez MSZ (filar pierwszy) wyniosły 977,41 mln USD, a wartość pomocy technicznej (filar drugi) – 27,06 mln USD. W tym samym okresie EXIM Bank otworzył 16 nowych linii kredytowych (filar trzeci), których skumulowana wartość wyniosła 833,59 mln USD. Pomimo iż Indie kojarzone są wciąż przede wszystkim z pomocą techniczną, warto zauważyć, że komponent ten absorbuje najmniejszą część zasobów. Jest to istotna różnica w porównaniu z okresem zimnowojennym, kiedy to z uwagi na niedobór dewiz programy pomocy technicznej stanowiły podstawę indyjskiej pomocy.

3. Podział geograficzny oraz wspierane sektory

Geograficzny podział środków w znacznej mierze wciąż powiela wzorzec ukształtowany w okresie zimnej wojny. O ile indyjski program pomocowy posiada prawdziwie globalny charakter, obejmując niemal wszystkie kraje rozwijające się na świecie, to podział środków pomiędzy poszczególne regiony świata jest mocno zróżnicowany. Największa część pomocy przypada krajom sąsiadującym z Indiami, następnie pozostałym państwom azjatyckim, krajom afrykańskim, a w najmniejszym stopniu krajom Ameryki Południowej, Karaibów oraz Oceanii. W ostatnim czasie widoczne są jednak wysiłki na rzecz dywersyfikacji i dalszego poszerzenia geograficznego zasięgu indyjskich programów pomocowych. W perspektywie historycznej wielkość alokowanych zasobów w ramach poszczególnych regionów zmieniała się, odzwierciedlając aktualne cele polityki zagranicznej oraz geopolityczną pozycję Indii w regionie i na świecie.

W okresie zimnowojennym oraz w okresie przejściowym niemal 90% indyjskich środków pomocowych trafiało do Nepalu oraz Bhutanu. Po zakończeniu zimnej wojny znaczenie północnych sąsiadów Indii jako bufora pomiędzy Indiami a Chinami spadło. Wzrosło natomiast zainteresowanie Indii współpracą z pań-

stwami w ramach tzw. rozszerzonego sąsiedztwa, obejmującego republiki środkowoazjatyckie, kraje Zatoki Perskiej i Afganistan. Na skutek dywersyfikacji udział Nepalu i Bhutanu w ogólnej puli środków pomocowych spadł do około 60%.

Afganistan otrzymywał środki pomocowe w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych, które następnie w obliczu działań wojennych zostały całkowicie wstrzymane. Współcześnie, począwszy od zakończenia rządów talibów, indyjska pomoc dla Afganistanu została przywrócona i zwielokrotniona do tego stopnia, że Indie stały się piątym co do wielkości donatorem w Afganistanie. Podobnie Birma, będąc biorcą indyjskich preferencyjnych kredytów i pomocy technicznej w latach pięćdziesiątych, po ponad pięciu dekadach zawieszony współpracy stanowi obecnie istotne miejsce lokowania środków pomocowych. Sri Lanka oraz Malediwy stale otrzymują indyjskie wsparcie, pozostaje ono jednak na relatywnie niskim poziomie. Po zakończeniu wojny domowej pomoc dla Sri Lanki istotnie wzrosła i obecnie realizowany jest tam największy projekt pomocowy Indii – konstrukcja 50 tys. domów w północnym regionie kraju. Bangladesz największe wsparcie uzyskał w okresie wojny o niepodległość i wkrótce po jej zakończeniu. Pomoc ta była następnie wygaszana i dopiero na początku XXI w., po serii wizyt państwowych, ponownie ją reaktywowano. W 2013 r. Bangladesz otrzymał trzecią co do wielkości alokację w budżecie pomocowym Indii po Bhutanie i Afganistanie.

Wśród krajów afrykańskich dominują kraje powiązane z Indiami pod względem gospodarczym, np. kraje z grupy TEAM-9: Burkina Faso, Czad, Wybrzeże Kości Słoniowej, Gwinea Równikowa, Ghana, Gwinea-Bissau, Mali i Senegal [Price, 2004], jak również kraje zamieszkane przez liczną diasporę indyjską, głównie w południowo-wschodniej Afryce: Tanzania, Mauritius, Kenia i RPA. Spośród krajów azjatyckich (Azja Środkowa) Indie współpracują przede wszystkim z Mongolią, Uzbekistanem i Tadżykistanem. Pozostałe kraje otrzymujące wsparcie ze strony Indii to m.in.: Kambodża, Laos, Irak, Kuba, Boliwia, Armenia i Wietnam. W tabeli 1 przedstawiono podział środków w ramach grantów i pożyczek oraz pomocy technicznej, stanowiące pierwszy i drugi filar indyjskiego systemu pomocy rozwojowej w roku budżetowym 2013–2014.

Analizując geograficzną alokację środków indyjskiej pomocy rozwojowej, warto zauważyć, że każdy z trzech filarów systemu pomocowego ukierunkowany jest na wsparcie innego regionu. W ramach pierwszego filaru środki kierowane są w 84% do krajów sąsiadujących z Indiami (w tym na sam Bhutan przypada prawie 55%). Afganistan otrzymuje prawie 10%, wszystkie kraje afrykańskie jedynie 4%, a na pozostałe rozwijające się kraje świata przypada niecałe 2% środków [GOI, 2013]. Środki te wydatkowane są w różnych obszarach gospodarki i w ramach różnorodnych projektów pomocowych, obejmujących: rozwój infrastruktury, w tym łączności transgranicznej, sektora hydroenergetycznego i dystrybucji ener-

gii elektrycznej; rozwój rolnictwa, w tym irygacji pól oraz elektryfikacji obszarów wiejskich; wsparcie edukacji i ochrony zdrowia; ochronę i renowację zabytków; wsparcie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw oraz infrastruktury IT. Sekretarz indyjskiego MSZ P.S. Raghavan [Aspen Institute India, 2013] podaje przykłady projektów finansowanych przez Indie, takich jak: budowa tamy Salma i budynków parlamentu w Afganistanie oraz budowa sieci dróg w tym kraju, hydroelektryczne projekty w Nepalu, projekt rozwoju infrastruktury transportowej i budowa Instytutu Badań Rolnictwa w Birnie oraz budowa kolei w północnej Sri Lance. Chaturvedi [2013] wspomina o konstrukcji generatorów prądu w Sudanie, elektryfikacji obszarów wiejskich w Etiopii oraz informatyzacji afrykańskich giełd papierów wartościowych.

Tabela 1. Alokacja budżetowa w ramach pierwszego i drugiego filaru indyjskiej pomocy rozwojowej w roku fiskalnym 2013–2014

Wyszczególnienie	Budżet 2013–2014 (mln INR)
I. Granty i pożyczki	
Bhutan	36 140,00
Afganistan	36 140,00
Bangladesz	5 800,00
Sri Lanka	5 000,00
Birma	4 500,00
Nepal	4 500,00
Kraje afrykańskie	3 000,00
Azja centralna	400,00
Malediwy	300,00
Ameryka Łacińska	300,00
Mongolia	25,00
Inne kraje rozwijające się	613,80
II. Pomoc techniczna	
ITEC	1 400,00
SCAAP	250,00
Plan z Kolombo	46,00
Łącznie	68 057,20

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [GOI, 2013].

Drugi filar indyjskiego systemu pomocy opiera się na trzech programach: ITEC, SCAAP i Planie z Kolombo. Zdecydowana większość środków (82%) rozdysponowywana jest za pomocą ITEC, programu szeroko rozpoznawalnego i kojarzonego z Indiami. W ramach programów pomocy technicznej Indie oferują

obecnie ponad 8500 stypendiów i miejsc treningowych w Indiach. Podział geograficzny slotów programu ITEC jest zdecydowanie bardziej wyrównany w ujęciu regionalnym niż ma to miejsce w przypadku pierwszego filaru. Kraje sąsiadujące z Indiami otrzymują około 17% slotów, na pozostałe kraje azjatyckie przypada 32%, kraje afrykańskie otrzymują 33%, kraje Wspólnoty Niepodległych Państw 10%, na pozostałe regiony na świecie przypada 8% slotów. Alokacje w ramach programów pomocy technicznej mogą być wykorzystywane przez kraje partnerskie na wybrane formy pomocy obejmujące:

- szkolenia w Indiach dla wskazanego personelu,
- usługi wdrożeniowe dla projektów (np. studia wykonalności, usługi konsultingowe),
- delegowanie ekspertów z Indii do kraju partnerskiego,
- wizyty studyjne dla grup w Indiach,
- dostarczenie wyposażenia i sprzętu,
- pomoc w niwelowaniu skutków klęsk żywiołowych.

Podstawowym komponentem pozostają obecnie szkolenia w Indiach. Obejmują one następujące dziedziny: rachunkowość, audyt, bankowość i finanse, IT, telekomunikację, język angielski, zarządzanie oraz inne kursy specjalistyczne i techniczne, w tym z zakresu ochrony środowiska i odnawialnych źródeł energii [MEA, 2013].

Trzeci filar indyjskiego systemu pomocowego stanowią subsydiowane linie kredytowe. Obecnie EXIM Bank of India oferuje 167 otwartych linii kredytowych, obejmujących 75 państw, o zagregowanej wartości 8,57 mld USD. W przypadku geograficznego podziału środków zaobserwować można przeniesienie środka ciężkości z krajów azjatyckich na kraje afrykańskie. W 2005 r. na Afrykę przypadało 32% linii kredytowych, a w 2013 już 59%. Udział krajów azjatyckich wyniósł 36%, pozostałe 5% otrzymywały wszystkie inne regiony świata [EXIM Bank, 2013]. Wykorzystanie środków przez biorcę jest dobrowolne pod względem wyboru sektora gospodarki lub projektu. Istotne zastrzeżenie stanowi jedynie konieczność nabycia usług lub produktów od indyjskich przedsiębiorstw. Projekty realizowane przy wsparciu indyjskich linii kredytowych w dużej mierze obejmują: zakup pojazdów lub części, zakup maszyn rolniczych, projekty irygacyjne i elektryfikacyjne, projekty związane z przemysłem farmaceutycznym oraz zakup linii produkcyjnych do przetwarzania żywności lub produkcji pojazdów i maszyn.

Podsumowanie

Indyjski program pomocy zagranicznej przeszedł istotną transformację od momentu jego ustanowienia we wczesnych latach pięćdziesiątych XX w. Zmianie

uległa ilość środków przeznaczanych na programy pomocy zagranicznej, zasięg geograficzny tych programów, wybór kluczowych partnerów oraz dobór instrumentów, jak również dobór sektorów gospodarki, do których kierowane jest wsparcie.

W czasie trwającego niemal pół wieku okresu zimnowojennego indyjskie programy pomocowe, utrzymywane w niewielkiej skali, opierały się na doradztwie technicznym i ofercie szkoleniowej dla zaprzyjaźnionych z Indiami krajów rozwijających się. Jedynie Bhutanowi i Nepalowi Indie oferowały granty i preferencyjne kredyty na rozwój fizycznej infrastruktury kraju. Głęboki kryzys strukturalny gospodarki indyjskiej, przypadający na późne lata osiemdziesiąte oraz lata dziewięćdziesiąte, zmusił ten kraj do niemal całkowitego zaprzestania świadczenia pomocy gospodarczej na ponad 10 lat. Pozytywne skutki reform wolnorynkowych w Indiach, zapoczątkowanych w 1992 r., umożliwiły rewitalizację programu pomocy zagranicznej, poczynając od roku 2003. Nie tylko zwielokrotniono fundusze na działania pomocowe, lecz również zmieniła się ich forma. Większy nacisk kładzie się obecnie na rozwój zasobów osobowych i instytucji krajów partnerskich, a inwestycji dokonuje się w obszarach edukacji i ochrony zdrowia, wspierania obszarów wiejskich i drobnej przedsiębiorczości, w mniejszym stopniu zaś dużych projektów infrastrukturalnych. Pomoc uległa dywersyfikacji pod względem geograficznym, zmniejszyło się też znaczenie Nepalu i Bhutanu, wzrosły natomiast alokacje dla Afganistanu, Birmy i Bangladeszu. Większą uwagę Indie kierują również na kraje Azji Środkowej. Pomimo nominalnych wzrostów, procentowy udział pozostałych regionów świata jest bardzo niski, np. na kraje afrykańskie niezmiennie przypada 4% grantów i preferencyjnych kredytów. Wyjątek stanowią linie kredytowe, w ramach których Afryka otrzymuje niemal 60% wsparcia.

Indyjski system pomocy rozwojowej w dalszym ciągu cechuje się dużą dynamiką. Po roku 2010 można zaobserwować bezprecedensowy wzrost alokacji budżetowych. W latach 2010–2013 budżet indyjskiego MSZ przeznaczony na wsparcie techniczne oraz granty i pożyczki dla krajów partnerskich wzrósł ponad trzykrotnie. W roku 2012, po reformie administracyjnej, wprowadzanie większości programów pomocowych zostało scentralizowane. System pomocowy kraju, oparty obecnie na trzech filarach, pozostaje w dalszym ciągu w okresie kształtowania się i konsolidacji. W najbliższych latach konieczne będzie zapewnienie spójności pomiędzy poszczególnymi filarami tego systemu, w obszarze kryteriów wyboru partnerów, geograficznego lokowania środków oraz zapewniania mechanizmów ewaluacyjnych, których obecnie brakuje. W dłuższym okresie Indie potrzebować będą spójnej strategii świadczenia pomocy zagranicznej, dostosowanej do współczesnych uwarunkowań geopolitycznych, w ramach których kraj ten funkcjonuje na arenie międzynarodowej.

Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2012/05/N/HS4/00191.

Bibliografia

- Agrawal S., 2010, *Emerging Aid Donors. India*, [w:] *A Brave New World of „Emerging”, „Non-DAC” Donors and their Differences from Traditional Donors*, ed. K. King, Norrag, Oslo, <http://www.norrag.org/fileadmin/Full%20Versions/NN44.pdf> [dostęp: 2.12.2013].
- Aspen Institute India, 2013, *Session on India’s Foreign Policy. New Initiatives for Development Partnership*, http://www.aspenindia.org/pdf/p_s/india_foreign_policy.pdf [dostęp: 3.12.2013].
- Aung T. T., Myint S., 2001, *India-Burma relations*, [w:] *Challenges to democratization in Burma. Perspectives on multilateral and bilateral responses*, International Institute for Democracy and Electoral Assistance, Stockholm, http://www.ibiblio.org/obl/docs3/BURMA_beyond_2000.pdf [dostęp: 28.11.2013].
- Chanana D., 2009, *India as an emerging donor*, *Economic & Political Weekly*, no. 44(12).
- Chaturvedi S., 2013, *India’s development partnership. Key policy shifts and institutional evolution*, *Cambridge Review of International Affairs*, no. 25(4).
- ECOSOC, 2008, *Trends in South-South and Triangular Development Cooperation*, ECOSOC, http://www.un.org/en/ecosoc/docs/pdfs/south-south_cooperation.pdf [dostęp: 3.11.2013].
- EXIM Bank, 2013, *Annual Report 2012–2013, Export-Import Bank of India, Mumbai*, <http://www.eximbankindia.in/sites/default/files/ar1213.pdf> [dostęp: 9.12.2013].
- GOI, 2003, *Budget 2003–2004. Speech of Jaswant Singh Minister of Finance and Company Affairs*, Government of India, New Delhi, <http://indiabudget.nic.in/bspeech/bs200304.pdf> [dostęp: 29.11.2013].
- GOI, 2010, *Terms and Conditions and Procedure to be adopted in respect of Government of India (GOI) Supported Exim Bank Lines of Credit (LOC’s)*, Ministry of Finance, Government of India, New Delhi, http://www.finmin.nic.in/the_ministry/dept_eco_affairs/cie2sec/Exim_LoC.pdf [dostęp: 9.12.2013].
- GOI, 2013, *Budget 2013–14*, Ministry of Finance, Government of India, New Delhi, <http://indiabudget.nic.in/budget.asp> [dostęp: 29.11.2013].
- Jacob J., 2011, *India setting up foreign aid agency*, *Hindustan Times*, 17.10.2011.
- Kragelund P., 2010, *India’s African Engagement*, ARI 10/2010, Real Instituto Elcano, Madrid.
- MEA, 2013, *Annual Report 2012–2013*, Ministry of External Affairs, Government of India, New Delhi, http://mea.gov.in/Uploads/PublicationDocs/21385_Annual_Report_2012-2013_English.pdf [dostęp: 2.12.2013].
- Mullen D. R., 2013, *India’s Development Assistance. Will It Change The Global Development Finance Paradigm?*, Gießen and New York University School of Law, <http://www.iilj.org/newsandevents/documents/mullen.pdf> [dostęp: 27.11.2013].
- OECD, 1981, *Development Co-operation. Efforts and policies of the members of the development assistance committee, 1981 Review*, OECD, Paris.
- OECD, 1997, *Development Co-operation. Efforts and policies of the members of the development assistance committee, 1997 Report*, OECD, Paris.

- Price G., 2004, *India's Aid Dynamics. From Recipient to Donor?*, Asia Programme Working Paper, Chatham House, London, <http://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/107913> [dostęp: 2.12.2013].
- Sinha P., Hubbard M., 2011, *DAC (Traditional) & Non DAC (Emerging) Donors at the Crossroads. The problem of Export Credits*, University of York, <http://www.bhamlive3.bham.ac.uk/Documents/college-social-sciences/government-society/idd/research/aid-data/problem-export-credits.pdf> [dostęp: 9.12.2013].
- Smith K., Fordelone T. Y., Zimmermann F., 2010, *Beyond the DAC. The Welcome Role of Others Providers of Development Co-operation*, Development Co-operation Directorate Issues Brief, May 2010, OECD, Paris.